

Патрик Деви
БЕЗ ПОЗДРАВ

ИЗДАВАЧКИ ЦЕНТАР ТРИ

ул. Орце Николов 93/1, Скопје, РС Македонија

тел. +389 2 3245 622

e-mail: tri@kniga.com.mk

www.kniga.mk

Основач Винка Саздова, 1999

Главен уредник	Бојан Саздов
Арт директор	Александар Саздов
Маркетинг	Љубомир Саздов

Наслов на оригиналот
Patrick DeWitt
FRENCH EXIT
A tragedy of manners

Copyright © 2018 by Patrick DeWitt
Copyright © за македонското издание
Издавачки центар ТРИ, 2020

Превод од англиски
Паулина Јамакова-Пејкова

Објавено со помош на *Канадскиот совет за уметности*

Canada Council Conseil des arts
for the Arts du Canada

Сите права се заштитени. Ниту еден дел од ова издание не смее да биде препечатувач, копиран или објавуван во која било форма или на кој било начин во електронските или печатените медиуми, без писмена согласност од издавачот.

Патрик Девит

БЕЗ ПОЗДРАВ

трагедија на манири

За Рејчел

Ах, їшоа нейобедливо минаїю!

Оскар Левант

ЊУЈОРК

„Сè што е убаво кратко трае“, рече Франсес Прајс.

Богатата, убава шеесет и петгодишна жена ги навлекуваше црните ракавици од телешка кожа застаната на надворешните скали од куќата што се наоѓаше во Апер Ист Сајд во Њујорк. Нејзиниот триесет и двегодишен син Малком стоеше во близина и, како и вообичаено, изгледаше замислено и запуштено. Беше доцна есен, квечерина; прозорците на куќата беа осветлени, а звуците од пијаното го исполнуваа воздухот – отмената забава беше во полн ек. Франсес ѝ ја објаснуваше причината за своето рано заминување на домаќинката, една еднакво богатата, но помалку убава дама. Нејзиното име не е важно. Таа беше загрижена.

„Сигурна сте дека морате да си одите? Толку ли е страшно?“

„Ветеринарот вели дека е прашање на време“, одговори Франсес. „Штета. Баш убаво си поминувавме.“

„Навистина?“ праша домаќинката надежно.

„Апсолутно. И навистина ми е жал што си одиме. Ама случајот е итен и ете, што да се прави?“

Домаќинката подразмисли пред да одговори. „Ништо“, рече најпосле. Завладеа тишина; на ужас на Франсес, домаќинката ја прегрна. „Отсекогаш многу сум ви се восхитувала“, ѝ шепна.

„Малком“, рече Франсес.

„Всушност, малку како да се плашам од вас. Зар тоа не е будалесто?“

„Малком, Малком!“

Малком лесно ја одвои жената од мајка си, а потоа ѝ ја зеде дланката во својата и се ракуваа. Таа збунето го гледаше дви-

жењето на нивните раце. Испи малку отповеќе, а не касна ништо освен крекер со пате. Потоа се врати дома, а Малком ја поведе Франсес удолу по скалите, до тротоарот. Ја одминаа лимузината што ги чекаше и седнаа на клупата на дваесетина метри од куќата, бидејќи не постоеше никаков итен случај ни ветеринар, а маџорот, чудниот фосил што го викаа Малиот Френк, беше добар.

Франсес запали цигара со златната запалка. Најмногу ја сакаше оваа запалка поради пријатната тежина и звукот што го испушташе кога ќе ја чкрапнеше. Ја впери цигарата кон домаќинката која сега стоеше пред прозорецот на горниот кат и разговараше со еден од гостите. Одмавна со главата. „Родена за да додева.“

Малком ја проучуваше врамената фотографија што ја украде од спалната на домаќинката. „Пијана е. Да се надеваме дека изгургина нема да се секава на ништо.“

„Инаку ќе прати букет цвеќиња.“ Франсес ја зеде фотографијата – скорешен портрет од домаќинката. Главата ѝ беше малку зафрлена наназад, устата подзината, а во очите ѝ пламтеше дива среќа. Помина со прстот по украсната рамка. „Жад е ова?“

„Мислам“, рече Малком.

„Многу е убава“, рече подавајќи му ја. Тој ја отвори и ја извади фотографијата. Ја здипли на четири и ја фрли во корпата за отпадоци до нив. Ја пикна рамката во џебот од палтото и продолжи да ги проучува гостите на забавата. Покажа кон еден средовечен маж со широк појас околу исклучително заоблениот стомак. „Маџон е некаков амбасадор.“

„Да. Камо да можеа еполетите да зборуваат.“

„Разговараше со неговата сопруга?“

Франсес кимна. „Заби на маж во детска уста. Не можев да ја гледам.“ Ја фрли цигарата на улица.

„И што сега?“ праша Малком.

Им пријде еден питач и застана пред нив. Очите пијано му светкаа. Ги праша со певлив глас: „Имате нешто ситно, народе?“ Малком сакаше да го избрка, но Франсес го фати за рака. „Можеби“, рече. „Смееме да ве прашаме за *што* ви требаат парите?“

„Ох, знаете“, човекот ги згрчи рамењата. „Да преживеам.“

„Може да бидете малку поконкретен?“

„Би сакал да се напијам малку вино, ако баш мора да знаете.“

Се нишаше лево-десно, па Франсес го праша со доверлив тон:
„Да не сте се напиле веќе вечерва?“

„Малку, за да се опуштам“, призна човекот.

„А што значи тоа?“

„Значи дека пиев пред малку, ама сега размислувам за уште една пијачка.“

На Франсес ѝ се допадна неговата искреност. „Како се викате?“

„Ден.“

„Може да ве викам Даниел?“

„Како сакате.“

„Од која винарија претпочитате да пиете вино, Даниел?“

„Пијам сè што е течно, госпоѓо. Ама ми се допаѓа *три рози*.“

„И колку чини едно шише *три рози*?“

„Шише е пет долари. Три литри – осум.“ Ги собра рамењата како да сакаше да каже дека трилитарката е паметен избор.

„А што би купиле доколку ви дадам дваесет долари?“

„Дваесет долари“, повтори Ден и гласно воздивна. „За дваесет долари би си купил две трилитарки *три рози* и колбас.“ Го потап-ка дебот од војничкото палто. „Цигари веќе имам.“

„Значи, дваесет долари добро би ви дошле?“

„Уф, епген!“

„И каде ќе ги однесете работите? Во соба?“

Ден подзмижа. Си ја замислуваше случката во мислите. „Колбасот ќе го изедам на самото место. Виното и цигарите ќе ги однесам во парк. Таму најчесто преспивам, во паркот.“

„Каде во паркот?“

„Под една грмушка.“

„Имате некоја посебна грмушка?“

„Грмушка си е грмушка, според моето отсуство. Искуство, де.“

Франсес милно му се насмевна. „Добро“, рече. „Значи, ќе си легнете под грмушката во паркот, ќе си пушите цигари и ќе си пиете црвено вино.“

„А-ха.“

„И ќе си гледате во свездите.“

„Зошто да не?“

Франсес го праша: „Навистина би ги испиле двете трилитарки во една вечер?“

„О да, сигурно.“

„Нема да се чувствувате ужасно изутрина?“

„За тоа служат утрата, госпоѓо.“

И одговори без намера да биде смешен и Франсес си помисли дека не би можела ни да си замисли колку му се ужасни утрата. Доволно беше трогната – ја отвори чантата и извади дваесет долари. Ден ја зеде банкнотата, се стресе од глава до петици, а потоа побрза да си замина, болно кривејќи. Им пријде еден полицаец, злобно следејќи го Ден со погледот.

„Се надевам дека оној не ви додеваше?“

„Кој, Даниел?“ праша Франсес. „Никако. Тој ни е пријател.“

„Личеше како да ви бара пари.“

Франсес го прострела со поглед. „Всушност, му враќав пари. Одамна требаше да му ги вратам, ама Ден беше мошне трпелив. Му благодарам на Бога што постојат луѓе како него. Не дека тоа треба вас да ве интересира.“ Ја крена запалката и чкрапна. Малиот пламен со сино дно како граница пламна меѓу нив. Полицаецот се почувствува отфрлен, па си замина мрморејќи сожалувачки и засрамени прашања. Франсес се сврти кон Малком и плесна со рацете, гест што значеше дека работата е завршена. Мразеа полицајци; всушност, мразеа секакви власти.

„Доволно ти беше?“ ја праша Малком.

„Да“, му возврати Франсес.

Упатувајќи се кон лимузината, го фати Малком подрака. „Дома“, му нареди на возачот.

Огромниот стан на неколку нивоа беше замрачен и потсетуваше на музеј по завршување на работното време. Готвачката им оставила печено месо во рерната; Малком наполни две чинии и седнаа да јадат во тишина, што не беше вообичаено, меѓутоа двајцата ги мачеше нивната лична несреќа. Малком беше загрижен за Сузан, неговата свршеница. Се немаа видено неколку дена, а последниот пат кога разговараа таа го нарече со погрдно, вулгарно име. Грижите на Франсес беа од егзистенцијална природа; во последно време сè почесто ја обземаше чудно, застрашувачко чувство, како да стои свртена со грбот кон океан. Малиот Френк се качи на масата и седна пред Франсес. Таа и дротиот мачор зја-

паа еден во друг. Франсес запали цигара и го дувна чадот во неговото лице. Тој се стресе и си излезе од собата.

Малком праша: „Што е планот за утре?“

„Господин Бејкер инсистира да се сретнеме“, одговори Франсес. Господин Бејкер беше нивниот финансиски советник и раководеше со имотот по смртта на Френклин Прајс, сопругот на Франсес, таткото на Малком.

„Што сака?“ праша Малком.

„Не сакаше да каже.“

Тоа не беше лага – господин Бејкер не кажа отворено зошто сака да се сретнат. Но Франсес многу добро знаеше за што сака да разговараат. Се растажи од самата помисла, па се извини и се качи по мермерните скали да побара утеха во кадата наполнета со топла вода и минијатурни, бисерни меурчиња. Потоа седна на клупата во бањата, облечена во меката бањарка, со распуштена коса. Малиот Френк ѝ спиеше склопчен крај стапалата. Разговараше со Џоун на телефон.

Се запознаа пред пет децении, во летниот камп за девојчиња во Конектикат. Џоун беше новопечена богаташка и сите беа вцасени од нејзиниот недостиг на отмени манири и од нејзината незаинтересираност да се поправи. За среќа, Франсес беше најпопуларното девојче таму; другите девојчиња секојдневно трошеа огромни количества енергија за да ја придобијат нејзината наклоност. Тоа ѝ беше здодевно, па се опседна со Џоун. Џе се восхитуваше на несмасноста, на изгребаните коленици, на намуртеното лице. Едно попладне во мензата сите ја гледаа Франсес како оди да седне до Џоун држејќи по едно парче торта во двете раце. Џоун сомничаво се загледа во десертот.

„Што е ова?“ праша.

„Едно парче за тебе, едно за мене.“

„Зошто?“

„Само се обидувам да бидам фина. Што велиш да го тргнеш тој намуртен израз од лицето и да каснеш од тортава?“ Самата почна да јаде и Џоун ѝ се придружи. Додека јадеа Џоун толку се разнежи што веднаш штом ја изеде истрча од мензата од страв да не заплаче поради добрината на Франсес. Се исплака во шумата покрај езерото во кое влета една птица нуркач и ја разбранува сребрената површина. Вечерта на дружбата околу логорскиот оган Џоун седна до Франсес, која ѝ се насмевна и ја допре за колелото за да ѝ посака добредојде во својот живот.

Нивното пријателство започна како истрел од пиштол; се засакаа уште од самиот почеток и оттогаш ништо се немаше сменето. Денес, по многу години, Џоун беше единствената пред која Фран-

сес можеше да биде своја, иако тоа не е сосем соодветно срочено, зашто не стануваше збор за тоа дека Франсес ненадејно го ослободуваше своето скриено јас штом ќе се појавеше Џоун. Едноставно, во нејзино друштво стануваше личност каква што беше само со неа – личност во која сакаше да се претвора. Џоун имаше многу пријатели, но Франсес, освен Малком, ја имаше само неа.

Се цареше низ високиот прозорец над тоалетната маса во црниот квадрат небо. Еден лист падна лелеејќи се. „Порано годишните времиња ме исполнуваа со исчекувања“, рече. „А сега ги чувствувам како непријателски напад.“

Џоун внимателно проучуваше каталог легната во кревет. „Нели се договоривме дека нема да зборуваме за смртта навечер?“ Ја сврти страницата. „Наближува Божик. Знам дека секоја година го повторувам истото, ама ужасно ми е тешко да ти избирам подарок.“

„Просто е: не сакам ништо.“ Франсес почна да го смета разменувањето подароци како учтива форма на маѓепснштво. Падна уште еден лист, а неа ја полазија морници. Се туфкаше дали да ѝ го спомене проблемот на Џоун или не. Одлучи да ѝ каже, но во тој миг се случи нешто необјасливо: еден мазен, црн гуштер, долг дваесет и пет сантиметри, јурна од зад веќе-школката и упатувајќи се кон спалната претрча преку нејзините боси стапала. Франсес спушти и отиде да ја затвори вратата. Се врати до телефонот, ја крена слушалката и му се јави на Малком, кој лежеше во кревет во соседната соба зазјапан во телефонот, прашувајќи се зошто Сузан не му се јавува и зошто тој не ѝ се јавува нејзе. Скокна кога му засвони.

„Малком“, шепна Франсес.

„О, здраво. Ти недостигав?“

„Слушај ме. Во мојата спална се рашетува еден гуштер. Дојди ваму и направи нешто.“

„Гуштер? Од каде пак сега гуштер?“

„Не ти го разбирам прашањето. Си влезе по своја желба. Ќе дојдеш ли, да или не?“

„Сакаш да дојдам?“

„Сакам. И сакам да сакаш да дојдеш.“

„Е па, тогаш, подобро да дојдам“, рече Малком.

Набрзо потоа влезе во спалната на Франсес. Таа му зборуваше од зад вратата на бањата. „Го гледаш?“

„Не.“

„Тропај малку со нозете.“

Малком почна да маршира низ собата, ама никаде не го виде гуштерот. Бидејќи ја познаваше мајка си и знаеше дека нема да прифати ништо помалку од несоборлив доказ за протерувањето или смртта на гуштерот, смисли план да ја успокои. Отвори еден прозорец и почека некое време. „Можеш да излезеш сега“, рече. „Си отиде.“

Лицето на Франсес се појави зад вратата. „Каде?“

„Каде што одат гуштерите – од каде да знам?“

Претпазливо и на прсти дојде до синот и го фати за лакотот. Тој ѝ објасни за прозорецот и таа го праша: „Го виде како излегува?“

„И тоа трчајки.“

„Многу си добар“, му рече и му ја стисна надлактицата.

„Не беше ништо посебно.“

„Многу си добар и паметен.“

Но во тој миг гуштерот отползи од под креветот и тргна кон нив по цикцак-линија. Застана пред нивните стапала и почна да прави восхитувачки склекови. Франсес се врати во бањата и ја затвори вратата зад себе. „Те молам, спакувај ми една торба, а спакувај и за себе. Се чекаме долу за петнаесет минути.“

Малком ја послуша и набрзо ја најде во лобито како му објаснува на вратарот за гуштерот. Косата ѝ беше собрана и имаше ставено малку руменило на образите; носеше долг, кариран црно-црвен капут кој ѝ ги покриваше пижамите, и балетанки. Ја зеде својата торба и излезе од зградата. Малком тргна по неа. Се пријавија во хотелот *Чејшири сезони* и секој се повлече во својата соба.

Франсес нарача две мартини од собната услуга. Кога ѝ ги донесоа, ги стави на наткасната и некое време им се восхитуваше на идентичноста, а потоа ги испи. Бидејќи заборави да се напие вода пред спиење, цела ноќ ја измачуваа соништа во кои никако не можеше да ја дофати сочната слива која други си ја подаваа меѓу себе во метежот на пазарот. Откако се разбуди, повторно се

јави во кујната и побара да ѝ го донесат она што не можеше да го има насон. Сливата ѝ ја донесоа на еден тежок, сребрен послужавник. Седна на огромниот кревет облиен во сончевина и ја изеде, надевајќи се дека ќе ужива во сочноста, ама сливата беше прилично сува, обична, не поседуваше магија и никако не ѝ ги олесни, камоли да ѝ ги реши подлабоките маки. Ѓ беше криво, но невкусното овошје не ја изненади, па не дозволи да ѝ влијае врз расположението. Се подготви психички и му се јави на господин Бејкер, кој за среќа не беше достапен. Му остави лажна, но реалистична порака дека не е во можност да се сретнат тој ден затоа што не се чувствува баш добро. Кога се вратија во станот рано попладнето вратарот им даде писмо и огромен букет. Франсес ги мирисна цвеќињата и праша: „Кој починал, каква цел имал и дали го остварил зацртаното?“ Вратарот не понуди одговор. Франсес го вознемируваше; сметаше дека нешто не е во ред со неа.

„Има новости во врска со гушгерот?“ го праша.

„Да, госпоѓо Прајс. Го нема повеќе.“

„Го убивте?“

„Да.“

„Вие лично?“

„Јас лично.“

„Како?“

„Го згазнав со ногата. Го ставив во кутија, ако сакате да сирнете.“

„Не, со голема благодарност и длабоко жалење ќе морам да ве одбијам. Малком, те молам, ќе ги земеш цвеќињата?“

Писмото беше од господин Бејкер. Франсес го прочита во себе додека го чекаа лифтот. *Франсес, досѐа беше. Редно е, и самата знаеш. Ќе те чекам утре во Грото во 3 часот попладне. Нема што да се направи за поголемиот проблем, но постојат мерки што можеме да ги преземеме за да ја олесниме транзицијата.* Франсес изненадено вдиша; последниот збор претставуваше бесчувствителен удар врз неа.

Букетот му ги криеше главата и рамењата на Малком. Го зачу неговиот глас од зад цветовите: „Што пишува?“

„Ништо“, му возврати.

„Од кого е?“

„Од никој, ништо.“

Лифтот стигна и таа го притисна копчето за пентхаусот. Штом тргнаа, ја побара малата картичка пикната во букетот. Беше од домаќинката на синоќешната забава. Гласно ја прочита пораката: „Ми претставуваше невидено задоволство кога ќе погледнев кон другиот крај на собата и ќе ве здогледав вас, со цигарата и вашиот син. Имам многу пријатели, но не толку за да не можам да препознаам дијамант меѓу куп камења. Со длабок восхит и неизмерна љубов.“

Франсес не изреагира, ниту пак искоментира веднаш, но кога влегоа во станот го зеде букетот од рацете на Малком, отиде во кујната и го напика во корпата за отпадоци. Соочена со острата искреност на писмото и бедната идиотштина на картичката, се вознемири.

Понекогаш работите самите си се местат – го знаеше тоа зашто многупати во минатото ѝ се имаше случено. Но сега нешто ѝ велеше дека работите овој пат нема да си дојдат на свое место.

Појадуваше во библиотеката за време ручек. Френклин Прајс, починат веќе дваесет години, имаше огромна збирка први изда- нија со кожен повез – омаж за кратката врска што ја имал во мла- доста со литературата од крајот на деветнаесеттиот век. Ретко читаше, а Франсес никогаш, но ја сакаше просторијата поради нејзиниот мирис и чувството на непробојност што ѝ го нудеа си- довите начичкани со книги. Влезе Малком. Уште го носеше исти- от костум од претходниот ден, а закрвавените очи му беа скриени зад очила за сонце. Помошничката му донесе појадок и тој го изе- де. Франсес ја турна својата чинија кон него и тој ги дојаде нејзи- ните остатоци. Го проучуваше синот со меланхолична нежност.

„Пиеше до бессознание?“

„Не.“

„Не склопи око поради размислите за твојата муза?“

„Не.“

Таа заговорнички го допре за раката. „Доби менструација?“

Тој се стресе, а таа направи невин израз. Сфати што не е во ред со него. „Што се случува со тебе и Сузан?“

„Тапкаме во место. Божем не знаеш.“

„Ох, колку е убаво човек да е млад и вљубен.“ Повлече од цига- рата. „Кога ќе се видите пак?“

„Всушност, денес ќе одиме на ручек.“ Тоа не беше вистина, ама сакаше да се одбрани од нејзиното непрестајно распрашу- вање.

Франсес го скри незадоволството најдобро што можеше и со писклив глас рече: „Мислев дека ќе се разделите. Каде ќе ручате?“

„Уште не знам со сигурност.“

Дури и да беше вистински договорот за ручек, ќе ѝ го кажеше истото. Не беше невообичаено Франсес да ги прекине неговите состаноци со Сузан. „Има место и за мене?“ ќе прашаше откако ќе седнеше, а келнерот веќе леткаше околу неа. Франсес беше виртуоз во манипулирањето со келнерите – ќе го придобиеше келнерот на своја страна и заедно ќе почнеа да ја задеваат Сузан со навидум добродушни шеги зашто нарачала гаспачо надвор од сезоната или зашто носи шапка во затворена просторија. „Таква е шапката“, ќе речеше Сузан со заруменето лице, но сепак ќе ја извадеше и поенот одеше за тимот на Франсес. Малком не правеше ништо за да ја одбрани, а келнерот не разбираше дека придонесува за расипување на расположението на Сузан. И Франсес ќе инсистираше да ја плати сметката.

„И онака не би можела да ви се придружам“, му рече на Малком. „Не можам да му одложувам на господин Бејкер.“

„Што се возбудил тој толку? Повторно ќе те моли да штедиш?“

„Ќе видиме“, одговори Франсес, а потоа мислите ѝ одлетаа. Седеше молкум со накривена глава. Малком отиде во својата соба. Седна на креветот и се загледа во телефонот. Засвони и тој ја крена слушалката. Сузан зборуваше со неприродно длабок глас:

„Се јавуваме од топлофикација. Имате неплатен долг.“

„Еј, Сузи. Што ти текна да се јавиш?“

„Ете, ми текна. Ќе ручаш со мене?“

„Океј“, одговори тој. А потоа: „Чекај, извини, само што јадев.“ Сузан молчеше.

„Ама можам да те гледам како јадеш“, се понуди Малком.

„Сонот на секоја девојка“, му возврати.

Се сретнаа во бистротото во центарот на градот. Малком доцнеси, Сузан подрани. Седеше сама и зјапаше низ прозорецот. Не спиеше ни јадеше и изгледаше лошо, односно онолку лошо колку што можеше да изгледа. Во моментот беше мошне возбудена – го чекаше предметот на своите копнежи, изворот на својата болка. Ненадејно истури дожд и њујорчани потрчаа да се скријат од поројот. Низ толпата се проби осамената фигура на Малком бавно чекорејќи. Сè уште се немаше преоблечено, сè уште се немаше избричено, не носеше чадор и изгледаше како да не му е гајле

што е утоп. Капучот не му беше закопчан, па голиот, дебеличок стомак му се гледаше низ провидната бела кошула. На Сузан ѝ се чинеше дека на секое следно видување се здобелил уште две килограма. Влезе во ресторанот и седна спроти неа. Капки дожд му капеа од носот и косата. Таа ги извади очилата за сонце, ги склопи и ги стави на масата.

„Ужасно изгледаш.“

Тој крена една лажица и си го проучуваше изразот. „Имам некој шарм.“ Дојде келнерот и Малком, сè уште загледан во лажицата, рече: „Кафе и скоч.“

„Да ви донесам нешто за јадење, господине?“

„Ќе го изедам скочот.“

Келнерот замина. Малком ја спушти лажицата и Сузан се поднавали да го штипне по образот.

„Знаеш дека намерно те дебелее, така?“

„Знам.“

„Мислиш ли дека причината е за да ме одврати конкретното мене или општо сите жени?“

„Тебе конкретно. На жените општо никогаш не сум им се допаѓал.“ Си го фати стомакот и остро го плесна. „И успева?“

„Порано ми беше поубав. Ама не, не баш.“

Сузан имаше медени очи. Болно му беше да гледа во нив, па го тргаше погледот. Таа го гледаше како исчезнува во своето столче и посака да го удри, да го бакне.

Келнерот донесе кафе, скоч и крпа за Малком да се исуши. Малком го испи скочот во една голтка и почна да ја суши косата со крпата.

„Одлучив да испробам нова тактика со тебе“, му рече Сузан. „Сакаш да слушнеш каква?“

„Нема да ме исплашиш“, одговори Малком и ја замота крпата околу врат.

„Обично одоколу ти поставувам прашања со цел да ја начнам темата, во случајов ти. Прашањата се навидум неповрзани. Но споени, одговорите формираат портрет на она што се случува во мавзолејот што ти го нарекуваш живот.“

„Така.“

„Нема да го правам тоа повеќе.“

„Не?“

„Ќе те испрашувам директно.“

„Подготвен сум“, рече и си сипа млеко во кафето.

Сузан ги скрсти рацете. „Дали нешто е сменето во односот со твојата мајка?“

„Не.“

„Дали сметаш дека нешто ќе се смени во рок од една година?“

„Не.“

„Ќе кажа ли за нашата свршувачка?“

„Не.“

„Ќе ѝ кажеш?“

„Тешко.“

„Си помислил некогаш да се иселиш?“

„Сум помислил.“

„А ќе го направиш тоа?“

„Се сомневам.“

Таа направи мала пауза. „Не можам да разберам дали очекуваш или дали воопшто *сакаш* да те чекам.“

„Секако дека сакам.“ Малком сркна од кафето. „Ама не би било кавалерски од моја страна да те замолам да го направиш тоа, нели?“

„Кавалерство – божем тебе тоа ти е важно?“

Си ја стави крпата врз глава. „Многу нешта ми се важни.“

„Би се опишал ли како кукавица?“

„Не.“

„Како би се опишал?“

„Не знам дали воопшто би се помачил да се опишувам.“

Сузан ја тргна крпата од неговата глава и му се загледа во маслинещото лице. Како ли се вљуби во ова детиште? Љубовта понекогаш е подмолна, а човековата природа, таа потреба да се достигне недостижното, е толку банална. Ја здипли крпата на масата и рече: „Сакам да знаеш дека се обидувам да те отсакам“.

Малком подзина и ги стави очилата за сонце. Неговиот молк зрачеше со болка и на Сузан ѝ беше мило што нејзините зборови имаа влијание врз него. Сепак, знаеше дека не постигна ништо, дека победата, како и секогаш, ѝ е недофатна. Често се прашуваше што би направила Франсес на нејзино место. Му го постави

прашањето на Малком, кој жеравејќи се во столчето ѝ одговори со тон како одамна да го сфатил одговорот: „Како прво, не би се нашла на твое место.“

Секогаш беше вака. Што и да кажеше да го повреди, простите факти повеќе ја повредуваа неа. Сузан знаеше дека Франсес никогаш нема да го пушти Малком. Го замоли да ја остави на мир и тој стана да си оди. „Ќе те бакнам во чело“, ја предупреди, а потоа ја бакна и излезе од ресторанот, заборавајќи да плати за кафето и скочот.

Сузан продолжи да зјапа низ прозорецот. Дождот запре и ѝ отстапи место на силната сончева светлина. Помина некое време пред Сузан да го забележи Малком како стои отспротива и ја гледа. Очилата за сонце му беа искривени; од неговите влажни рамења се крваше пареа. Беше американско ѓубре, а таа се плашеше дека ќе го љуби засекогаш.

Господин Бејкер многу потсетуваше на глушец – што не значи дека така се однесуваше туку дека едноставно многу личеше на глушец. Понекогаш на лут глушец, понекогаш на мудар; денес, додека ја чекаше Франсес да пристигне, личеше на глушец кој копнее да биде поинаков глушец. Отсекогаш му се восхитувал на Френклин Прајс; во текот на кариерата безброј пати ја имаше честа да биде сведок на величественоста на одличниот адвокат во судницата. Првиот случај уште му беше јасно врежан во сеќавањето – беше рутински случај, непријателско преземање на комуникациска компанија од Среднозападниот Регион на САД, но господин Бејкер сметаше дека на Прајс му нема рамен во одмерената бруталност и исклучителната способност за театралност. Токму тој ден господин Бејкер го осозна недофатливото: дека судот е сцена на која актерите ги смислуваат репликите на самото место, а наградата ја освојува најдобриот забавувач. Од моментот кога Прајс стана од столчето за да се обрати пред судот, сите во судницата беа восхитени. Воздржан аплауз одекна по неговите завршни зборови. Оттогаш господин Бејкер ја следеше кариерата на Прајс со речиси фанатична страст.

Беше отелотворение на сè што господин Бејкер го сметал за важно. А така и изгледаше: беше убав човек, со достоинствено држење и отмен начин на облекување. Но истовремено изгледаше застрашувачки, зрачеше со потребното количество опиплива насилна енергија. Не беше лесно да се разговара со него, бидејќи ако човек му здодееше тој отворено му го кажуваше тоа; а доколку некој му додеваше, тој со својот став и начин на изразување

јасно ја пренесуваше својата омраза што се граничеше со вистинско крвопролевање. Не беше физички насилан тип, но неговите одбивања беа исто како човек да добил шлаканица в лице.

На сите припадници на еснафот основната цел во животот им беше потрагата по пари. Тоа, секако, беше од суштинско значење за Прајс и во првата половина од својата кариера тој присобра скромно, но чесно заработено богатство. Сепак, постоеја други кои заработуваа повеќе. Незадоволен од тој факт, во втората половина од кариерата, во периодот што ќе го дефинира, се заложи да го реши проблемот.

Стана познат како најсуровиот и најнепопустливиот адвокат кој ги бранеше само неодбранливите: тутунската, фармацевтската, воената индустрија, поддржувачите на законите за поседување оружје. На господин Бејкер не му беше под чест одвреме-навреме да застапува озлогласен случај, особено ако хонорарот беше добар, ама Прајс постојано прифаќаше исклучиво такви случаи, па на некој начин луѓето го поистоветуваа со оние за кои работеше. Општото мнение беше дека ужива во својата улога што ја играше во злосторствата. Дали навистина беше така, никој не можеше да знае со сигурност. Меѓутоа неговиот просперитет беше неприкосновен. Стана еден од најплатените адвокати во САД и секоја негова инвестиција беше навидум предодредена да оствари приход. Разумни професионалци зборуваа со трезвена сериозност во гласот дека Френклин Прајс е обземен и воден од мрачни сили. Надежните адвокати се шегуваа меѓусебно дискретно поклонувалки му се кога ќе се разминее со него.

Неговата смрт беше неочекувана; настапи токму кога беше во зенитот, а деталите беа вчудовидувачки. Специјалистот по судска медицина кој ја изврши обдукцијата рече дека во својата долгогодишна кариера никогаш не видел толку силен срцев удар и дека преоптоварениот орган *ексцелодирал како ѓроклеиша рачна ѓранаџа* – изјава што Прајсовите пријатели и непријатели често ќе ја повторуваат. Фактот што неговата сопруга го пронашла неговото тело, а потоа заминала на скијање во Вејл за викендот без да се помачи да ги извести надлежните претставуваше соодветен крај, праведно понижување на мажот кој, искрено речено, си го заслужи. Во таблоидите се појави фотографија од Франсес на забава

во планинската викендичка на која изгледаше погламурозно и позадоволно од кога било, прикажувајќи ја како ужива во сознанието дека само таа знае за згргчениот труп на нејзиниот сопруг. Фотографијата била направена пред пет години, ама таблоидите не гледаа поента да го истакнат тоа.

Скришните дискусии во следните години дека Франсес, мудрата, плашлива убавица полудела и почнала да му се обраќа на остарениот маџор со Прајс, беа чудна јаготка на и онака чудниот шлаг. Но приказната беше добра, па се прераскажуваше и им носеше неизбежно задоволство и на раскажувачите и на слушателите.

Господин Бејкер немаше забележано докази за растројство кај Франсес. Знаеше само дека секој што умее да не подлегне на притисоците од неверојатниот Френклин Прајс – а Франсес несомнено успеваше во тоа – е личност што ја заслужува неговата почит, па уште откако почнаа да соработуваат, ѝ ја укажуваше. Таа го сметаше тоа за нешто сосем нормално, па во текот на првите неколку години од нивната соработка го уважуваше со еднаква почит и повремена љубезност. Но како што изминуваше времето, а средствата се намалуваа, господин Бејкер за неа претставуваше олицетворение на распад, па го избегнуваше. Така започна нивната криенка.

Бидејќи имаше дадено сè од себе да ѝ го зачува капиталот, не чувствуваше професионална вина: нејзината навика за трошење беше патолошка. Колкупати ја молеше да штеди, а таа на тоа му одговараше со неразумно расфрлање? Купуваше домови во градови што немаше намера да ги посети; даваше зачудувачки суми во добротворни организации чии цели не ги знаеше. Господин Бејкер не можеше да се ослободи од чувството дека целта ѝ е да пропадне. Но дали самата беше свесна за тоа? Односно, дали можеби се обидуваше потсвесно да се ослободи од парите што можеа да се сметаат за валкани? Но според неговото мислење, нејзината мотивација не се должеше на моралноста, туку на нешто поситно, полично и погорчливо.

Во последните месеци чувствуваше мачнина кога ќе помислеше на неа, знаејќи дека ситуацијата е безнадежна и дека на крајот ќе мора да го поведе разговорот од кој најмногу се ужасуваше

кога мораше да го води со своите клиенти. И токму тој разговор го разврза сега. Уште пред Франсес да се смести во столчето, тој прозборе:

„Изгуби сè, Франсес.“

„Што сум изгубила?“

„Сè.“

Франсес отпи голтка вода. „Сè“, повтори.

„Да.“

„Но не и парите на мојата сметка.“

„Нема да биде твоја уште долго.“

„Ама на мое име е.“

„Името е единственото што ќе го задржиш. Ама секоја паричка на сметката, како и инвестициите и имотот, ќе ѝ припаднат на банката.“

„И имотот.“

„Имотот е твој до крајот на месецот. Сакам да кажам, можеш да го користиш. Ама ништо од тоа не може да се продаде или да се даде под кирија. А најдоцна до први јануари ќе те истераат од домот.“

Таа повторно пивна голтка вода, а потоа ја допре студената чаша до образот. „Но сигурно ќе можам да ги задржам парите што ги донесов во бракот?“

„Тие пари одамна беа префрлени во вкупниот имот и, се надевам ќе ми простиш, не беа многу.“

„А што е со наследството на Малком?“

„Го нема“, рече господин Бејкер.

„Од што треба да живееме откако банката ќе ни собере сè?“

„Не би можел да го знам одговорот на тоа прашање.“ Беше гротескно да се гледа личност како Франсес така разголена и се нервираше што на некој начин имаше свој придонес кон тоа. Рече: „Седум години те предупредував дека постои можност ова да се случи. А последниве три дека несомнено ќе се случи. Што мислеше дека ќе биде? Каков ти беше планот?“

Таа воздивна. „Планот ми беше да умрам пред да се потрошат парите. Ама никако да умрам, па еве ме.“ Одмавна со главата и се исправи. „Добро. Штом е така, сега сакам да ми кажеш што да правам.“

„Што да правиш?“ повтори.

„Да. Те молам, кажи ми.“

„Што друго можеш да направиш освен да почнеш одново?“

„А што ли би можело тоа да значи, се прашувам? Кога знаеш дека никогаш не сум заработила пари, туку само сум ги трошела?“

„Што да ти кажам, Франсес? Земи заем од пријател.“

„Невозможно. Кажи нешто друго.“

„Нема ништо друго.“

„Мора да постои нешто друго.“

Господин Бејкер го сврти погледот, а потоа повторно ја погледна. „Неофицијално ако зборуваме, постои само една работа што можеш да ја направиш: да продадеш сè.“

„Што да продадам?“

„Сè што нема да ти го земе банката. Накитот, уметничките дела, книгите. Продај ги скришум, тивко и евтино. Донеси ми ги чековите и јас ќе ти извадам готовина.“

„А после?“

„После можеш да правиш што сакаш.“

„Ама каде ќе живееме?“

„Веројатно ќе треба да најмите стан.“

Франсес се стресе кога го слушна тоа, како да проголтала тврда корка бајат леб. Сфати дека никој нема да ѝ помогне и се почувствува многу мало и изгубено. Стана. Зјапајќи во челото на господин Бејкер, рече: „Ти благодарам за сè. Изгледа повеќе нема да се видиме.“

„Франсес, седни“, ѝ рече. „Нарачај нешто за јадење.“

„Ми фали воздух.“

„Не е смрт, не е крај на светот.“

„Морам да си одам.“

Кога вечерта Малком влезе во кујната, ја најде Франсес како остри еден долг, сјаен нож на мермерниот остров. Го остреше ритмично и внимателно. Никогаш порано ја немаше видено да го прави тоа или да извршува друга обврска, па ја праша: „Да не *живееме*?“

„Не, само ми се допаѓа звукот што го испушта“, рече малку задишано. Вената на челото ѝ беше испакната. „Како помина со Сузан?“

Малком неодредено промрмори.

„Молам, господине Мрморко? Ништо не те разбрав. Како и да е, моите вести ќе ги надминат твоите. Подготвен си? Банкротиравме. Ништо не ни остана. Ништо на светов!“ Споулавено почна да се смее мавтајќи со ножот. Го испушти, па тој тресна од островот и падна на подот. Малком се растреволжи и си замина оставајќи ја сама. Франсес го крена ножот и продолжи да го остри, но побавно од претходно.